

**МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ТА У СПРАВАХ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ МНС України
29.09.2003 N 368
(з1147-03)

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
11 грудня 2003 р.
за N 1148/8469

{ Документ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства
внутрішніх справ
N 1005 (з1229-14) від 29.09.2014 }

**ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку
знань з питань пожежної безпеки на підприємствах,
в установах та організаціях України**

1. Загальні положення

1.1. Це Типове положення розроблено відповідно до статті 8 Закону України "Про пожежну безпеку" (3745-12).

1.2. Типове положення встановлює види і порядок проведення спеціального навчання, інструктажів з питань пожежної безпеки робітників, фахівців, керівників та інших категорій працівників (далі - працівники) і поширюється на всі підприємства, установи та організації (далі - підприємства) незалежно від форм власності і видів діяльності.

1.3. Працівники під час прийняття на роботу та за місцем праці повинні проходити інструктажі з питань пожежної безпеки (далі - протипожежні інструктажі) відповідно до порядку, встановленого в розділі 2 цього Типового положення.

Особи, які суміщають професії (роботи) та приймаються на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, попередньо, до початку самостійного виконання робіт, повинні пройти спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум), а потім щороку - перевірку знань.

1.4. Організація своєчасного і якісного проведення спеціального навчання, інструктажів та перевірки знань з питань пожежної безпеки на підприємстві покладається на його керівника, а в структурних підрозділах (цех, дільниця, лабораторія, майстерня тощо) - на керівника відповідного підрозділу.

1.5. Порядок проходження працівниками спеціального навчання,

інструктажів і перевірки знань визначається керівником підприємства (наказом або відповідним положенням, що розробляється на підприємстві і затверджується керівником).

1.6. Допуск на роботи осіб, які не пройшли спеціальне навчання, інструктажі або перевірку знань, забороняється.

2. Протипожежні інструкції

2.1. За призначенням та часом проведення протипожежні інструктажі поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий.

2.2. Вступний протипожежний інструктаж проводиться з усіма працівниками, які щойно прийняті на роботу (постійну або тимчасову), а також з особами, які прибули на підприємство у відрядження, на виробничу практику (навчання) і мають брати безпосередню участь у виробничому процесі.

Він проводиться на підставі діючих на підприємстві правил, інструкцій та інших нормативних актів з питань пожежної безпеки у спеціально обладнаному для цього приміщенні фахівцем, на якого наказом по підприємству покладені ці обов'язки, і може поєднуватися із вступним інструктажем з охорони праці.

Програма для проведення вступного протипожежного інструктажу затверджується керівником (заступником, головним інженером) підприємства.

2.3. Первинний протипожежний інструктаж проводиться безпосередньо на робочому місці до початку виробничої діяльності працівника.

Його повинні проходити:

усі новоприйняті на роботу (постійну чи тимчасову);
працівники, переведені з інших структурних підрозділів, виробничих ділянок підприємства;

особи, які прибули на підприємство у відрядження і мають брати безпосередню участь у виробничому процесі;

будівельники сторонніх організацій, які виконують на діючому підприємстві будівельно-монтажні, ремонтні або інші роботи;

учні (студенти) під час виробничої практики (навчання), а також перед проведенням з ними практичних занять у навчальних майстернях, лабораторіях тощо.

Програма проведення первинного протипожежного інструктажу затверджується керівником відповідного структурного підрозділу (начальником цеху, відділу тощо), відповідальним за протипожежний стан, або керівником підприємства (його заступником).

2.4. Програми для проведення вступного та первинного протипожежних інструктажів погоджуються з органами державного пожежного нагляду.

Приблизний перелік питань, з якими необхідно ознайомити працівників під час проведення вступного та первинного протипожежних інструктажів, наведений у додатку 1.

2.5. Повторний протипожежний інструктаж проводиться на робочому місці з усіма працівниками не менш як один раз на рік за примірним переліком питань, з якими необхідно ознайомити працівників під час проведення вступного та первинного протипожежних інструктажів (додаток 1).

2.6. Позаплановий протипожежний інструктаж проводиться з працівниками на робочому місці або у спеціально відведеному для

цього приміщенні:

у разі введення в дію нових нормативних актів з питань пожежної безпеки (норм, правил, інструкцій, положень тощо) або змін та доповнень до них;

у разі зміни технологічного процесу, застосування нового або заміни чи модернізації існуючого пожежонебезпечного устаткування;

на вимогу державних інспекторів з пожежного нагляду, якщо виявлено незадовільне знання працівниками правил пожежної безпеки на робочому місці, невміння діяти у випадку пожежі та користуватися первинними засобами пожежогасіння.

2.7. Позаплановий протипожежний інструктаж проводиться індивідуально або з групою працівників споріднених спеціальностей (видів робіт). Обсяг та зміст інструктажу визначаються в кожному випадку окремо залежно від причин, що спричинили необхідність його проведення.

2.8. Цільовий протипожежний інструктаж проводиться з працівниками перед виконанням ними разових (тимчасових) пожежонебезпечних робіт (зварювальних, розігрівальних та інших), при ліквідації аварії, стихійного лиха.

2.9. Первинний, повторний, позаплановий та цільовий протипожежні інструктажі проводяться безпосередньо керівниками робіт (начальником виробництва, цеху, дільниці тощо), які пройшли навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки.

2.10. Первинний, повторний та позаплановий інструктажі завершуються перевіркою знань. Перевірку здійснює особа, яка проводила інструктаж.

2.11. Проведення протипожежних інструктажів може здійснюватися разом з відповідними інструктажами з охорони праці.

2.12. Про проведення всіх видів протипожежних інструктажів, крім цільового, у спеціальних журналах (додаток 2) робляться записи (окремо від інструктажів з питань охорони праці) з підписами осіб, з якими проводився інструктаж, і тих, хто його проводив.

Запис про проведення цільового протипожежного інструктажу робиться в документі, що дозволяє виконання робіт (наряд-допуск).

3. Спеціальне навчання та перевірка знань працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою

3.1. Попереднє спеціальне навчання проходять особи, яких приймають на роботу з підвищеною пожежною небезпекою:

електрогазозварювальники;

особи, які мають брати безпосередню участь у виробничому процесі в приміщеннях категорій за вибухопожежною та пожежною небезпекою А, Б і В (відповідно до ОНТП 24-86);

особи, які мають виконувати роботи на устаткуванні, обладнанні, апаратах, де перебувають в обігу легкозаймисті та горючі рідини, горючі гази, речовини та матеріали, здатні вибухати або горіти в результаті взаємодії з водою, киснем повітря та одним з одним;

працівники складського господарства, де зберігаються пожежонебезпечні матеріали і речовини;

електрики, які працюють з електроустановками у вибухонебезпечних та пожежонебезпечних зонах;

інші категорії працівників, діяльність яких потребує більш глибоких знань з питань пожежної безпеки та навичок на випадок виникнення пожежі.

3.2. Метою проведення пожежно-технічного мінімуму є підвищення загальних пожежно-технічних знань працюючих, навчання їх правилам пожежної безпеки з урахуванням пожежонебезпечних особливостей виробництва, більш глибоке ознайомлення з протипожежними заходами та діями в разі виникнення пожежі; напрацювання навичок використання наявних засобів пожежогасіння.

3.3. Порядок, форма, місце проведення пожежно-технічного мінімуму, а також конкретний перелік робіт та спеціальностей, з яких проводять таке спеціальне навчання, установлюються наказом керівника підприємства з урахуванням специфіки виробництва, характеру та виду робіт, вимог відповідних міжгалузевих і галузевих нормативних актів та цього Типового положення.

3.4. Спеціальне навчання проводиться за програмами, які розробляються, як правило, на підприємствах і затверджуються їх керівниками. Рекомендована програма проведення занять з пожежно-технічного мінімуму наведена в додатку 3.

3.5. Програми спеціального навчання з пожежно-технічного мінімуму погоджуються з органами державного пожежного нагляду.

3.6. Заняття, як правило, здійснюються груповим методом, з урахуванням фаху працівників. Для їх проведення адміністрація може запрошувати (на договірній основі) фахівців з інших підприємств, установ та організацій, які мають відповідні знання з питань, що вивчаються.

3.7. Працівники підприємств, де відсутня можливість проведення занять з пожежно-технічного мінімуму, можуть проходити їх на інших споріднених за технологією підприємствах, де є необхідні для цього умови та фахівці (на договірних умовах).

Спеціальне навчання з пожежно-технічного мінімуму може також проводитися в навчальних закладах, підприємствах та організаціях, які мають необхідну матеріальну базу та фахівців на проведення цих занять за відповідними програмами, які погоджуються з центральним органом державного пожежного нагляду.

У таких випадках результати спеціального навчання фіксуються на підприємстві (у навчальному закладі), де воно проводилося.

3.8. Після закінчення спеціального навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму у тих, хто навчався, приймаються заліки. Результати заліків оформлюються протоколом.

Для прийняття заліків наказом керівника підприємства утворюється комісія, яку очолює заступник керівника (головний інженер).

Працівники підприємств, які проходили спеціальне навчання на інших підприємствах (у навчальних закладах), складають заліки за місцем навчання.

3.9. Особам, які успішно склали заліки, видається посвідчення відповідної форми (додаток).

3.10. Звільнення від проходження спеціального навчання з пожежно-технічного мінімуму може надаватися особам, які за попереднім місцем роботи вже проходили його (відповідно до спеціальності або виду роботи, на яку їх приймають) і мають

відповідне посвідчення. При цьому строк останньої перевірки їх знань не повинен перевищувати один рік.

3.11. Працівники, які проходять попереднє спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум) на підприємстві, можуть бути звільнені від вступного та первинного протипожежних інструктажів. Особи, яких для проходження навчання направляють до інших підприємств або до навчальних закладів, від таких інструктажів не звільняються.

3.12. Щороку працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, повинні проходити перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Для проведення перевірки наказом керівника підприємства призначається комісія, яку очолює один з його заступників (головний інженер).

3.13. На підприємстві, що має самостійні структурні підрозділи, можуть створюватися декілька комісій, які очолюють заступники керівників відповідних структурних підрозділів.

3.14. Перелік питань для перевірки знань з пожежної безпеки розробляється комісією та затверджується керівником підприємства.

3.15. Результати перевірки оформлюються протоколом. У разі незадовільного результату працівники повинні пройти повторне навчання з пожежно-технічного мінімуму із складанням заліків протягом одного місяця.

Відмітки про перевірку вносяться до посвідчення про проходження навчання з питань пожежної безпеки.

Начальник відділу Держпожбезпеки

Е.М.Марчук

Додаток 1
до Типового положення про
інструктажі, спеціальне
навчання та перевірку знань
з питань пожежної безпеки на
підприємствах, в установах
та організаціях України

**ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК
питань, з якими необхідно ознайомити працівників
під час проведення вступного, первинного та
протипожежних інструктажів**

1. Вступний протипожежний інструктаж

Під час проведення вступного протипожежного інструктажу особи, яких приймають на роботу, мають бути ознайомлені з:

наявністю небезпечних у пожежному відношенні виробництв (дільниць, робіт) та їх загальною характеристикою;

діючими на об'єкті правилами, інструкціями, наказами, положеннями з питань пожежної безпеки, загальними вимогами щодо утримання протипожежного режиму;

порядком паління, застосування відкритого вогню, проведення вогневих та інших пожежонебезпечних робіт;

можливими причинами пожеж та запобіжними заходами щодо них;

відповідальністю за порушення правил пожежної безпеки;

місцезнаходженням об'єктової пожежної охорони, а в разі її відсутності - найближчої пожежної частини;

існуючим на підприємстві порядком (системою) сповіщення людей про пожежу;

діями у разі виникнення пожежі (порядком виклику пожежної охорони, евакуації людей, матеріальних цінностей тощо);

правилами використання первинних засобів пожежогасіння.

2. Первинний і повторний протипожежні інструктажі

Під час проведення первинного і повторного інструктажу необхідно ознайомити працівників із:

стислою характеристикою пожежної небезпеки агрегатів, устаткування, речовин та матеріалів, що використовуються в даному приміщенні або певній споруді;

можливими причинами виникнення пожеж та запобіжними заходами і діями щодо них (у тому числі у процесі роботи та після її завершення);

правилами (інструкціями) пожежної безпеки, встановленими для працівників даного приміщення, дільниці або споруди, вказавши місця паління, якщо воно не забороняється;

засобами зв'язку та місцезнаходженням найближчого телефону;

правилами утримання шляхів евакуації;

призначенням існуючих установок пожежної сигналізації та автоматичного пожежогасіння;

місцезнаходження первинних засобів пожежогасіння та правилами їх використання;

діями в разі виникнення пожежі (порядком виклику пожежної охорони, сповіщення людей, проведення евакуації тощо).

Проведення протипожежних інструктажів супроводжується практичним показом застосування існуючих на об'єкті засобів пожежогасіння.

Додаток 2
 до Типового положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях України

**ЖУРНАЛ
 реєстрації інструктажів з питань пожежної безпеки**

	N		Дата		Вид інструктажу		Прізвище, ім'я та (посада)		Прізвище, ініціали, (посада)		Підписи		При-
	з/п				(вступний, первинний, повторний, позаплановий)		по батькові (яку особу)		посада (яку особу)		-----		мітки
					та назва або номер інструкції,		та назва						
					за якою отримано інструктаж								

					куди				
					направля-				
					ється				
					особа)				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Додаток 3
до Типового положення про
інструктажі, спеціальне
навчання та перевірку знань
з питань пожежної безпеки
на підприємствах, в
установах та організаціях
України

**РЕКОМЕНДОВАНА ПРОГРАМА
проведення занять з пожежно-технічного мінімуму**

Під час розробки конкретних програм з пожежно-технічного мінімуму необхідно враховувати специфіку виробництва, пожежну небезпеку речовин і матеріалів, що застосовуються, та інші чинники, які впливають на стан пожежної безпеки підприємства.

Вивчаючи теми пожежно-технічного мінімуму, слід інформувати тих, хто навчається, про найбільш характерні випадки пожеж, що мали місце на підприємстві.

Для кращого засвоєння матеріалу бажано використовувати з навчальною метою різні навчальні експонати, фотознімки, плакати, макети, технічні засоби навчання тощо.

**ТЕМА 1 (2-4 години)
Заходи пожежної безпеки на об'єкті**

Стисла характеристика виробництва (об'єкта) та його пожежної небезпеки. Основні положення Закону України "Про пожежну безпеку" (3745-12). Загальнооб'єктові правила, інструкції, положення та накази з питань пожежної безпеки. Відповідальність за порушення правил пожежної безпеки.

Основні причини пожеж: несправність обладнання, іскри електрогазозварювальних робіт та необережне поводження з вогнем, несправність електроустановок, порушення правил користування інструментами і електронагрівальними приладами тощо.

Вимоги щодо утримання території, протипожежних розривів, джерел протипожежного водопостачання.

Дії робітників і фахівців у разі виявлення порушень правил пожежної безпеки. Місцезнаходження та порядок виклику об'єктової пожежної охорони, а в разі її відсутності - найближчої пожежної частини. Порядок організації, мета та завдання добровільної пожежної дружини.

**ТЕМА 2 (2-4 години)
Заходи пожежної безпеки на робочому місці**

Характеристика пожежної небезпеки агрегатів та установок, що розміщені у приміщенні (споруді). Дії персоналу у випадку порушень режиму роботи установок, машин і агрегатів. Протипожежний режим на робочому місці. Правила пожежної безпеки, встановлені для

працівників даного приміщення, дільниці або споруди.

Можливі причини виникнення пожеж. Дії персоналу в разі загрози виникнення пожежі, аварії чи вибуху; правила вимкнення установок та агрегатів, порядок зняття напруги з електроустановок, виклику аварійної допомоги тощо.

Заходи пожежної безпеки, яких необхідно дотримуватися, стаючи до роботи, у процесі роботи та після її закінчення з метою запобігання виникненню пожеж.

ТЕМА 3 (1 година)

Сповіднення про пожежу та виклик пожежної охорони

Установлений на підприємстві порядок (система) сповіщення людей про пожежу.

Засоби зв'язку, сигналізації, які є на об'єкті та на робочому місці, розміщення найближчих апаратів телефонного зв'язку, сповіщувачів пожежної сигналізації, пристроїв для подання звукових сигналів пожежної тривоги, систем сповіщення та керування евакуацією людей. Порядок використання цих засобів у разі виникнення пожежі.

ТЕМА 4 (2 години)

Засоби пожежогасіння, протипожежне устаткування та інвентар, порядок їх використання під час пожежі

Призначення та місцезнаходження існуючих на об'єкті засобів пожежогасіння, протипожежного устаткування та інвентарю (вогнегасники, внутрішні пожежні крани, діжки з водою, ящики з піском, стаціонарні установки пожежогасіння тощо).

Загальні поняття про пожежну сигналізацію, спринклерне і дренчерне обладнання та інші установки пожежогасіння (вуглекислотні, пінні, порошкові тощо).

Порядок утримання існуючих на об'єкті засобів пожежогасіння (у літніх та зимових умовах). Правила використання вогнегасних засобів, протипожежного інвентарю та обладнання.

ТЕМА 5 (2 години)

Дії під час пожежі

Дії в разі виявлення на робочому місці або на території об'єкта задимлення чи пожежі. Порядок повідомлення про пожежу аварійно-рятувальних і пожежних підрозділів та інших аварійних служб. Організація зустрічі аварійно-рятувальних та пожежних підрозділів. Відключення у разі необхідності устаткування, комунікацій, електроустановок та вентиляції.

Гасіння пожежі існуючими на об'єкті засобами пожежогасіння; порядок включення стаціонарних установок пожежогасіння, евакуації людей та матеріальних цінностей.

Дії після прибуття аварійно-рятувальних та пожежних підрозділів (надання допомоги у прокладанні рукавних ліній, участь в евакуації матеріальних цінностей та виконанні інших робіт за розпорядженням керівника пожежогасіння). Обов'язки членів добровільної пожежної дружини за табелем бойової обслуги.

ДОДАТКОВА ТЕМА 6 (1-2 години)

Заходи пожежної безпеки в побуті

Основні причини виникнення пожеж у житлових будинках: необережне поводження з вогнем, використання факелів та паяльних

ламп для відігрівання замерзлих труб центрального опалення, водопостачання чи каналізації. Несправності та неправильна експлуатація приладів газопостачання, опалення та побутових споживачів електроенергії.

Пожежна небезпека хімічних речовин, предметів побутової хімії та аерозольних препаратів.

Запобігання пожежам від основних причин. Порядок утримання житлових і підсобних приміщень, індивідуальних гаражів.

Виклик пожежної охорони і поведінка громадян у разі виникнення пожежі.

Тема 6 є додатковою до програми пожежно-технічного мінімуму і вивчається у зв'язку з тим, що основна кількість пожеж із загибеллю людей відбувається в побуті.

Публікації документа

- **Офіційний вісник України** від 09.01.2004 — 2003 р., № 52, том 2, стор. 602, стаття 2856, код акту 27196/2003